

РОЗДІЛ V

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

УДК 336.221

DOI:10.31339/2313-8114-2019-1(11)-110-116

Головачко Василь Михайлович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,

Перевузник Таміла Михайлівна,

магістр спеціальності «Облік і оподаткування»,

Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

У статті визначенні причини неефективності пенсійної реформи, а саме несправедливість при сплаті внесків для формування майбутнього пенсійного забезпечення. Метою статті є аналіз основних тенденцій, що склалися у пенсійній системі України та визначення потенційних напрямів усунення проблем, які виникли у процесі пенсійної реформи. Здійснено аналіз тенденцій розвитку пенсійної системи України та динаміки і обсягів пенсійних виплат за регіонами країни. Виокремлено особливості запропонованих змін у пенсійній системі України та обґрунтовано основні причини її неефективності. У статті визначено, що існуюча демографічна ситуація в Україні значно ускладнює розробку та реалізацію пенсійної реформи. Запропоновано декілька варіантів вирішення проблеми: покращення демографічної ситуації та зростання рівня народжуваності; приріст працездатного населення шляхом рееміграції та приросту іноземних мігрантів; зростання працездатного віку. У статті обґрунтовано, що подолати дефіцит Пенсійного фонду, зменшивши пенсії, неможливо, оскільки переважна більшість пенсіонерів і так отримують мінімальний її розмір. Отже, потрібно збільшувати надходження. І тут найперше завдання – розвиток економіки, створення нових робочих місць, отже більше людей працюватиме і платитиме ЄСВ. Немає альтернативи і підвищенню пенсійного віку: з огляду на демографічні тренди, це єдиний надійний спосіб зменшити навантаження на пенсійну систему в середньо- і довгостроковій перспективі. Демографічне навантаження, тобто кількість дітей і пенсіонерів на одного працюючого – не єдиний фактор що впливає на фінансову спроможність, сталість пенсійної системи. Міжнародний досвід показує, що в країнах з вищим демографічним навантаженням, ніж в Україні, все ж вдається вдало вирішувати проблеми наповнення пенсійних фондів, які зумовлені старінням населення. Подальші дослідження будуть спрямовані на формування рекомендацій прикладного характеру щодо підвищення ефективності пенсійної реформи в Україні.

Ключові слова: пенсія, пенсійна реформа, працівники, податки, ЄСВ, роботодавці, держбюджет, дефіцит.

ВСТУП

Постановка проблеми. Рівень життя пенсіонерів залежить від соціальних внесків тих, хто працює і платить податки. Працівнику може бути вигідно отримувати зарплату в конверті, оскільки в такому разі знижується офіційний рівень його відповідальності перед роботодавцем. Зарплата в конверті, як правило, вища за офіційну зарплату, тому що працівнику можуть платити більше саме на суму несплачених податків. Але якщо дивитися на перспективу, то така ситуація може призвести до поступового економічного занепаду держави і, як наслідок, до зниження розміру заробітних плат.

У разі виплати працівникові зарплати в конверті йому не йде пенсійний стаж. Звісно, зараз мало хто надіється на пенсію, тим паче, що кількість пенсіонерів

збільшується, а тих, хто працює, зменшується. То хто ж заплатить майбутнім пенсіонерам? Маємо надію, що внаслідок автоматизації та роботизації зросте ефективність суспільного виробництва і пенсії таки буде із чого платити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми функціонування державного пенсійного страхування в умовах реформування пенсійної системи здійснили такі українські вчені, як: А. Бахмач, О. Васильєв, А. Гриненко, О. Кириленко, О. Коваль, Е. Лібанова, О. Макарова, В. Новиков. Питання функціонування пенсійних систем та ролі в них держави досліджували зарубіжні науковці, зокрема: Н. Борисенко, Ш. Бланкарт, С. Бровчак, С. Васін, К. Гайдук, Л. Дегтяр, В. Заболоцкая, Л. Котлікофф, Т. Малєва, В. Матвієнко, В. Назаров.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз основних тенденцій, що склалися у пенсійній системі України та визначення потенційних напрямів усунення проблем, які виникли у процесі пенсійної реформи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Закон України №2148-VIII від 03.10.2017 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» [1] передбачає поступову зміну пенсійної системи в перебігу наступних 10 років. По суті, через збільшення вимог до страхового стажу, українці щороку будуть виходити на пенсію за новими правилами. Тобто, фактично, пенсійний вік все ж збільшиться. Адже, щоб до 2028 році набути страхового стажу 35 років, треба буде працювати до 65 років, а не до 60, як це є зараз.

Уряд пропонує так званий гнучкий коридор пенсійного віку [1]:

- 2018 рік – офіційний робочий стаж становить не менше 25 років;
- 2023 рік – офіційний робочий стаж

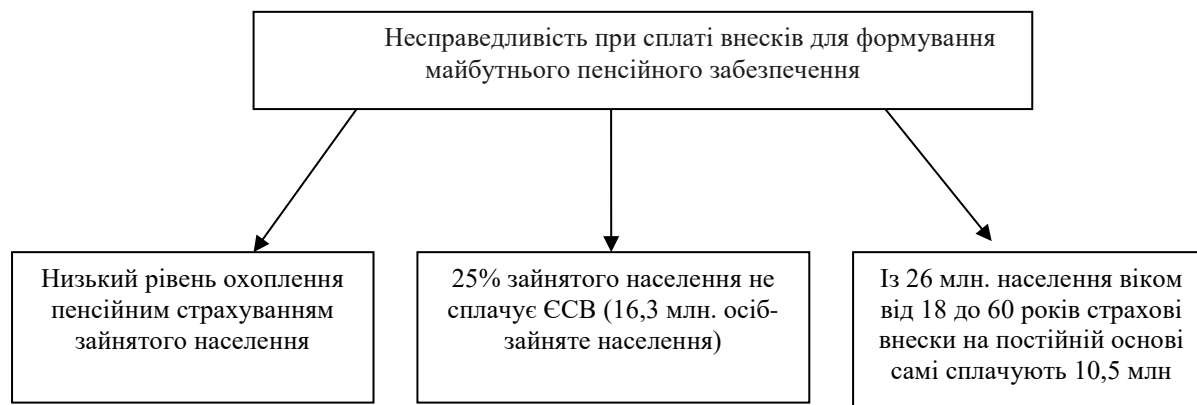
становить не менше 30 років;

- 2028 рік – офіційний робочий стаж становить не менше 35 років.

3 часів Радянського Союзу в Україні діє так звана солідарна пенсійна система, коли покоління працівників годує покоління пенсіонерів. Вона неефективна: наші демографічні показники поступаються радянським, так і податки для виплат пенсії платять далеко не всі громадяни. Згідно зі статистичними даними, кожні 10 працівників в Україні забезпечують пенсійними виплатами 12 пенсіонерів.

Тому в Пенсійному фонді утворюється діра, яка щороку зростає. Причинами такої неефективної пенсійної реформи є несправедливість при сплаті внесків для формування майбутнього пенсійного забезпечення (рис. 1).

По суті, пенсійна система в нашій країні з пенсійною реформою не зміниться – вона і надалі буде залишатися солідарною. Правда, тепер її модернізують, з'явиться можливість перейти до накопичувальної системи: спочатку за рахунок державних накопичувальних фондів, а згодом і приватних структур.

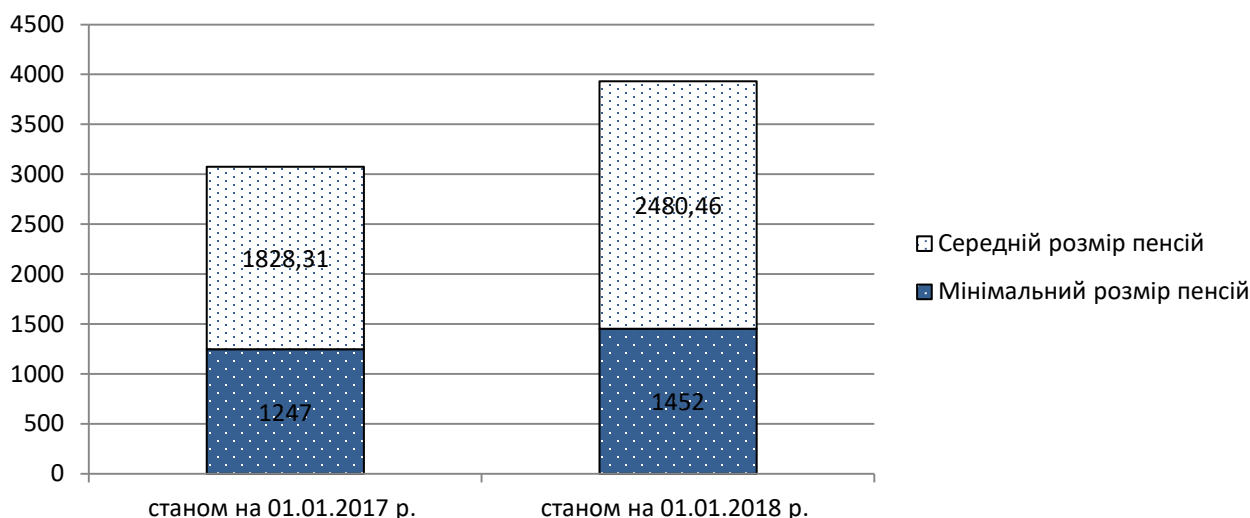

Рис. 1. Причини неефективності пенсійної реформи

Джерело: розроблено авторами

Середній розмір пенсії по Україні на 1 січня 2018 р. становив 2 480,46 грн, проти 1 828,31 грн. на 1 січня 2017 р., тобто зріс на 652,15 грн., або 35,7%.

Мінімальна пенсія за віком зросла на 16,4% (з 1247 грн. на 01.01.2017 р. до 1452 грн. на 01.01.2018 р. (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка середнього та мінімального розміру пенсійних виплат [2]

Джерело: сформовано авторами на основі статистичної інформації

У 2017 році відбулося збільшення частки власних коштів Пенсійного фонду у забезпеченні фінансування пенсійних виплат. Так, питома вага коштів державного бюджету у забезпеченні середньої виплати скоротилася з 58,2% станом на 01.01.2017 року до 45,6% станом на 01.01.2018 року [2].

На 1 січня 2018 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11711,3 тис. пенсіонерів. Це

на 244,9 тис. осіб менше порівняно з 1 січня 2017 року. На Херсонщині ситуація нічим не краща. Станом на 1 січня 2017 року в області було 301369 пенсіонерів, рівно через рік – 293533. Тобто мінус 7836 осіб. До речі, їх ніде не побільшало. Найбільші втрати в Донецькій області (31696 осіб), Харківській (28815), Запорізькій (26104). Найменші – в Івано-Франківській (2454 осіб), Київській (2787) та Тернопільській (2819).

Таблиця 1

Чисельність пенсіонерів та середній розмір пенсійних виплат за регіонами України

№ з/п	Назва регіону	Чисельність пенсіонерів, осіб			Середній розмір пенсійних виплат		
		На 01.01.2017	На 01.01.2018	Відхилення +/-	Станом на 01.01.2017	Станом на 01.01.2018	Відхилення +/-
1	м. Київ	784 437	779 870	-4 567	2408,02	3332,38	924,36
2	Донецька	885 558	853 862	-31 696	2102,13	3268,03	1165,90
3	Луганська	370 818	346 844	-23 974	1980,98	2985,89	1004,91
4	Дніпропетровська	1004 401	984 776	-19 625	1949,30	2853,34	904,04
5	Запорізька	594 598	568 494	-26 104	1902,67	2681,15	778,48
6	Київська	565258	562 471	-2 787	1863,95	2501,14	637,19
7	Харківська	880 035	851 220	-28 815	1843,49	2530,21	686,72
8	Полтавська	454 045	440 629	-13 416	1789,91	2406,82	616,91
9	Одеська	631 070	621 590	-9 480	1764,17	2330,90	566,73
10	Миколаївська	330 266	324 854	-5 412	1739,05	2303,87	564,82
11	Львівська	700 451	695 247	-5 204	1722,62	2255,36	532,74
12	Чернігівська	351 271	341 484	-9 787	1714,68	2193,49	478,81
13	Сумська	352 352	342 944	-9 408	1705,64	2233,46	527,82
14	Черкаська	414 942	411 837	-3 105	1702,29	2210,61	508,32
15	Кіровоградська	293 516	287 346	-6 170	1686,53	2197,16	510,63
16	Івано-Франківська	362 594	360 140	-2 454	1686,53	2148,60	462,07
17	Житомирська	393 772	387405	-6 367	1682,63	2133,45	450,82
18	Рівненська	304 245	301 091	-3 154	1666,25	2097,26	431,01
19	Волинська	274 965	271 749	-3 216	1664,35	2089,92	425,57
20	Хмельницька	411 122	407 647	-3 475	1657,18	2063,47	406,29
21	Вінницька	486 395	477 174	-9 221	1645,94	2083,00	437,06
22	Херсонська	301 369	293 533	-7 836	1643,53	2160,60	517,07
23	Чернівецька	229 976	226 429	-3 547	1600,44	2004,93	404,49
24	Закарпатська	283 330	280 070	-3 260	1597,90	1997,29	399,39
25	Тернопільська	295 412	292593	-2 819	1560,95	1930,55	369,60
Разом		11 956 198	11711 299	-244 899	1828,31	2480,46	652,15

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Отже, станом на 1 січня 2018 року найвищий середній розмір пенсійної виплати нарахували у столиці – 3,33 тис. грн. Донецька та Луганська області опинилися на другому та третьому місцях з середнім розміром пенсії 3,26 тис. грн. та 2,98 тис. грн. відповідно. Також у списку областей, де пенсійні виплати найбільші, опинилися Дніпропетровщина – 2,85 тис. грн, Запоріжжя – 2,68 тис. грн, Харківщина – 2,53 тис. грн. та Київщина – 2,5 тис. грн.

Найнижча пенсія станом на 1 січня 2018 року у Тернопільській області – 1,93 тис. грн. Це пов'язано з невисокими зарплатами тернополян, які раніше працювали в основному в сільському господарстві, де праця не цінувалася. Тобто, на день, жителі Тернопільської області отримують 64 гривні, на які мають купити продукти, засоби гігієни, ліки, одяг, та заплатити за комунальні послуги.

Другу сходинку найнижчих пенсій займає Закарпатська область. В області зареєстровано понад 270 тисяч пенсіонерів, зокрема в місті Ужгород –

26472, у Мукачеві – 18543, у Хусті – 7447 пенсіонерів. Разом з тим, з кожним роком погіршується співвідношення працюючих і пенсіонерів, отже, зростає навантаження на Пенсійний фонд. Якщо у 2005 році в області нараховувалось близько 300 тисяч працюючих, які сплачували внески у Пенсійний фонд, і, так би мовити, утримували пенсіонерів, то на 2018 рік працюючих осіб близько 196 тисяч. Статистика далеко не втішна: на одного працюючого вже зараз припадає в середньому півтора, а в деяких районах навіть двоє пенсіонерів.

Варто відзначити, що розмір пенсії залежить від рівня зарплати і робочого стажу. Отже можна сказати, що головна перешкода, яка відділяє українців від високих пенсій, – низькі заробітні плати. Як наслідок, зібраних податків із зарплат не вистачає навіть на виплату невисоких пенсій.

У Пенсійному фонді порахували, що в середньому пенсії в Україні зросли на 652 гривні. Але ця цифра виглядає умовно, якщо подивитися по

областях, як зросли ці виплати. Топ областей з найбільшим приростом пенсій майже повторює топ «найбагатших».

Більше, ніж на 1000 гривень виросли середні пенсії на Донеччині та Луганщині. А на Тернопільщині та Закарпатті – менше ніж на 400 гривень.

В бюджеті на 2017 рік закладений дефіцит Пенсійного фонду в розмірі 141,5 млрд. грн., що становить 5.5% ВВП. Таким чином, Пенсійний фонд здатний бездефіцитно фінансувати менш ніж половину свої видатків. Аналогічна ситуація спостерігалась і в 2016 році – з суми Пенсійного фонду в розмірі 257 млрд. грн. дефіцит становив 145 млрд.

За видами призначених пенсій чисельність пенсіонерів на 01.01.2018 р. розподілилась так [2]:

- за віком – 8915,6 тис. осіб;
- за інвалідністю – 1399,4 тис. осіб;

- у разі втрати годувальника – 658,1 тис. осіб;
- за вислугу років – 646,0 тис. осіб;
- соціальні пенсії – 89,1 тис. осіб;
- довічне грошове утримання суддям у відставці – 3,1 тис. осіб.

Розподіл чисельності пенсіонерів за розмірами пенсій наведено у табл. 2.

З 1 січня для осіб, які досягли 65-тирічного віку, мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35-ти років, а у жінок 30-ти років страхового стажу, встановлюється у розмірі 40 відсотків мінімальної заробітної плати, визначеної законом про Державний бюджет України на відповідний рік, але не менше прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Таблиця 2

Розподіл пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій

Розмір пенсії, грн.	На 01.01.2017 р.		На 01.01.2018 р.		Відхилення чисельності на 01.01.2018 до 01.01.2017, осіб
	Чисельність пенсіонерів усіх категорій, осіб	Питома вага в загальній чисельності, %	Чисельність пенсіонерів усіх категорій, осіб	Питома вага в загальній чисельності, %	
1300	1749727	14,63	77685	0,66	-1672042
Від 1301 до 1400	2001737	16,74	816490	6,97	-1185247
Від 1401 до 1500	2409954	20,16	1792043	15,30	-617911
Від 1501 до 2000	3243603	27,13	3945130	33,69	701527
Від 2001 до 3000	1476968	12,35	2630809	22,46	1153841
Від 3001 до 4000	637809	5,33	1162591	9,93	524782
Від 4001 до 5000	231689	1,94	513198	4,38	281509
Від 5001 до 10000	185639	1,55	654972	5,59	469333
Понад 10000	19072	0,16	118381	1,01	99309
Всього пенсіонерів	11956198	100	11711299	100	-244899

Джерело: розроблено авторами на основі [2].

Розрахунок мінімального розміру пенсії в розмірі 40% мінімальної заробітної плати з 1 січня 2018 року проводиться від суми 3723 гривні. Тому, для даної категорії осіб становитиме 1489,20 гривень.

Наразі розмір ЄСВ становить 22% від суми зарплати, з них 18,15% ідуть до Пенсійного фонду, решта 3,85% надходять до інших фондів державного соціального страхування. Крім пенсійного, у нас в країні є ще три види страхування:

- 1) на випадок безробіття – з нього, зокрема, виплачують допомогу по безробіттю;
- 2) від нещасних випадків на виробництві – виплачуються відповідні компенсації потерпілим;
- 3) на випадок тимчасової втрати працездатності – оплачуються лікарняні [3].

Як наслідок, станом на 2017 рік в Україні із з 26 млн. людей працездатного віку, яких офіційно зареєстровано в Україні, єдиний соціальний внесок сплачує 12 млн. громадян, із них 10,5 млн. – це наймані працівники, приватні підприємці, ще за 1,5 млн. платить держава. Тобто майже 12 млн. пенсіонерів і 12 млн. платників ЄСВ. Ще 14 млн. ЄСВ не платять. Якщо взяти методику Міжнародної організації праці, то майже 1,9 млн. безробітних, хоча в центрах зайнятості зареєстровано лише 303 тис. осіб. І цей

величезний потенціал (десь 8 млн.) – ті люди, які працюють або в тіньовій економіці, або виїхали. Щоб вирішити проблему Пенсійного фонду на найближчу перспективу, тобто протягом 10 – 15 років, не потрібно підвищувати пенсійний вік, потрібно детінізувати зайнятість. Це основна проблема.

За даними державної фіскальної служби України станом на 01.01.2018 на обліку перебувало 2 504,6 тис. платників ЄСВ, що на 76,2 тис. платників менше у порівнянні з 01.01.2017 року. станом на 01.01.2018 року в загальній кількості платників:

- юридичних осіб – 546,6 тис. (21,8%);
- фізичних осіб-підприємців – 1 958,0 тис. (78,2%).

Загальна кількість застрахованих осіб на 1 січня 2018 року склала 12 871,4 тис. осіб, з яких найманих працівників – 10 159,5 тис. осіб. із загальної кількості найманих працівників у грудні 2017 року 1 008,3 тис. застрахованим особам, або 9,9% від їх загальної кількості, нараховано заробітну плату менше мінімального розміру. Кількість осіб, рівень оплати праці яких у грудні не перевищує 3200 грн., зменшилась на 658,5 тис. осіб, або на 39,5% порівняно із січнем [2].

Протягом року зменшено на 25,0 тис. осіб кількість керівників, які працюють за основним місцем роботи та яким нараховано заробітну плату на рівні та менше мінімальної, у грудні 2017 року їх кількість становить – 44,8 тис. осіб, проти 69,5 тис. осіб у грудні 2016 року.

За даними державної служби статистики України, 3,7 млн. осіб, або кожен третій працівник працює без оформлення трудових відносин (показник неформальної зайнятості населення становить 23,1%). Найбільше таких працівників у сільському господарстві (42,7%), торгівлі (19,6%), будівництві (15,7%), промисловості (5,3%) та транспорті (3,3%). Внаслідок неформальної зайнятості втрати Пенсійного фонду на рік розрахунково складають понад 30 млрд. грн. У зв'язку з цим Пенсійним фондом постійно забезпечується моніторинг мінімізації страхувальниками доходів працівників та сплати ЄСВ, вживаються відповідні заходи реагування. Правлінням Пенсійного фонду України ухвалено постанову, якою визначено порядок обміну інформацією про відомості, що містять ознаки використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про працю, виявлені за результатами моніторингу інформації з державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування [2].

Складна демографічна ситуація в Україні значно ускладнює розробку та реалізацію пенсійної реформи. Однією з головних демографічних проблем України є дуже висока передчасна смертність і, як наслідок, – одна з найнижчих у Європі тривалість життя, особливо у чоловіків.

Ще одна загрозлива тенденція – старіння населення. У майбутньому рівень старіння населення та демографічне навантаження зростатимуть за рахунок скорочення населення працездатного віку. Цьому сприятиме й катастрофічне скорочення народжуваності, яке відбулося у 1990-х роках.

Демографічне навантаження, тобто кількість дітей і пенсіонерів на одного працюючого – не єдиний фактор, що впливає на фінансову спроможність, сталість пенсійної системи. Міжнародний досвід показує, що в країнах з вищим демографічним навантаженням, ніж в Україні, все ж вдається вдало вирішувати проблеми наповнення пенсійних фондів, які зумовлені старінням населення.

Один з факторів – ринок праці. Він впливає більше на пенсійну систему, ніж суто вікова структура населення. Сплата податків із зароблених грошей, рівень зайнятості, ким працюють люди – ось що відіграє роль.

Проте не все просто. Недостатньо щоб максимально багато людей працездатного віку працювали і платили податки. Той, хто стоїть на базарі, в кращому випадку платить 400 грн. фіксованої суми ЄСВ, а цього мало, аби утримувати пенсіонерів.

Для системи соціального захисту важливо, щоб великі компанії наймали багато працівників і платили за них соціальні внески. Це за нинішньої системи, коли людина навіть не здогадується, які суми сплачує державі.

До 2050-х років кількість пенсіонерів тільки зростатиме. Народжуваність уже навряд чи може

знизитись, адже і так близька до мінімуму. Фахівці стверджують, що рівень народжуваності в найближчі десятиріччя не переважатиме смертність.

Населення України надалі буде скорочуватись за рахунок людей працездатного віку, це відбуватиметься швидкими темпами до 2050-х років. У 50-х почнуть виходити на пенсію покоління, народжені у 90-х роках, і тоді умовний коефіцієнт «кількість пенсіонерів на одного працюючого» стане меншим.

Як зазначив міністр соціальної політики України Андрій Рева, коли проводили пенсійну реформу то бачили, що проблема не в кількості пенсіонерів, а в кількості платників єдиного соціального внеску. Із 26 млн. людей працездатного віку, яких офіційно зареєстровано в Україні, у нас єдиний соціальний внесок сплачує 12 млн. громадян, із них 10,5 млн. – це найменші працівники, приватні підприємці, ще за 1,5 млн. платить держава. Ще 14 млн. ЄСВ не платять. Якщо взяти методику Міжнародної організації праці, майже 1,9 млн. безробітних, хоча в центрах зайнятості зареєстровано лише 303 тис. осіб. І цей величезний потенціал (десь 8 млн.) – ті люди, які працюють або в тіньовій економіці, або виїхали. Андрій Рева вважає, щоб вирішити проблему Пенсійного фонду на найближчу перспективу, тобто протягом 10–15 років, не потрібно підвищувати пенсійний вік, потрібно детінізувати зайнятість. Це основна проблема [4].

Можна запропонувати декілька варіантів вирішення проблеми:

1. Основною причиною є низький рівень народжуваності. Демографічні зміни частіше створюють проблеми, ніж їх вирішують. Якщо в найближчі 10-20 років якимось дивом різко збільшиться народжуваність (а чудес не буває), то це станеться водночас з різким зростанням кількості пенсіонерів. Так, сумарне навантаження отримувачів соцвиплат на працюючих тільки зросте і система соціального захисту опиниться у ще більшій скруті. Позитивна динаміка почне з'являтися лише у 2050-х роках, коли це нове покоління вийде на роботу.

2. Ще одним варіантом як зменшити коефіцієнт кількості пенсіонерів на одного працюючого може бути – приймати мігрантів. На перший погляд, цілком прийнятно збільшити доходи Пенсійного фонду за рахунок мігрантів. Україна не є і навряд чи стане найближчим часом привабливою країною для молодих-освічених-перспективних-працелюбних. Тому мігранти навряд чи врятують вітчизняні пенсійні фінанси, радше навпаки. Вже понад 10 років в Україну більше приїжджають жити, ніж виїжджають (сальдо міграції, Держстат). Та реально оцінити ситуацію майже неможливо через неякісну міграційну статистику. Експерти говорять про те, що Україну покидає талановита молодь, а приїздить люди старшого віку, здебільшого етнічні українці.

3. Але, на жаль нічого з вище перерахованого не допоможе, і тому єдине, що залишається – це працювати. Чисельність працездатного населення не зросте в найближчі десятиріччя. Залишається очевидне – повільніше старіти. Звучить фантастично, але в XXI ст. цілком реально. Люди живуть усе довше і довше.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для нинішнього активного покоління існує вибір: або працювати довше, або отримувати з виходом на пенсію символічні 20 доларів (у перерахунку на гривню, звичайно). Варто прийняти невідворотне: підвищення пенсійного віку або як уже й відбулося – підвищення страхового стажу. Тим паче, що норми виходу на пенсію встановлювались давно, в часи, коли не жили так довго, як зараз. У такому контексті цікавим є підхід рахувати вік виходу на пенсію не від народження, а від смерті: це очікувана тривалість життя мінус 15 років. За даними Держстату для обох статей це 67 років.

Цього року дефіцит Пенсійного фонду (ПФ) буде на рівні 140 млрд гривень. У всякому разі, саме така «дотація» передбачена в прийнятому держбюджеті. Головні причини величезної «дірки» у Фонді – висока тіньова зайнятість (основне джерело доходу ПФ – внески з зарплат) і демографічна ситуація. Так, на даний момент співвідношення працюючих і пенсіонерів фактично знаходиться на рівні один до одного. Є й інша причина – низькі зарплати в Україні. Для прикладу, мінімальна зарплата в Україні – 3723 гривні, а мінімальна пенсія – 1373 гривні. Щоб заплатити одну мінімальну пенсію потрібно отримати ЄСВ майже з 1,7 мінімальної зарплати.

Ця диспропорція і призводить до появи «дірки»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України №2148-VIII від 03.10.2017 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19/>.
2. Звіт Пенсійного фонду України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2018/03/Zvit-pro-robotu-Pensijnoho-fondu-Ukrainy-u-2017-roci.pdf>.
3. Інформаційна довідка про чисельність пенсіонерів за різними типами пенсійних виплат у 2013 – I півріччі 2018 рр. [Електронний ресурс] / Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/analysis_of_pensioners.pdf.
4. Рева, А. Мінімальна пенсія повинна бути 3200: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/publications/-reva-minimalna-pensija-povinna-buti-3200-grn-213490.html>.
5. Пенсійна реформа Гройсмана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/publications/-pensijna-reforma-grojsmana-shcho-zminitsja-dlja-pensioneriv-210470.html>.

REFERENCES

1. Zakon Ukraïny «Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukraïny shhodo pidvyshhennja pensij» [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing Pensions]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19/> [in Ukrainian].
2. Zvit Pensijnogo fondu Ukraïny za 2017 rik [Report of the Pension Fund of Ukraine for 2017]. Retrieved from: <https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2018/03/Zvit-pro-robotu-Pensijnoho-fondu-Ukrainy-u-2017-roci.pdf> [in Ukrainian].
3. Informacijna dovidka pro chysel'nist' pensioneriv za riznymy typamy pensijnyh vyplat u 2013 – i pivrichchi 2018 rr. Retrieved from: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/analysis_of_pensioners.pdf [in Ukrainian].
4. Reva, A. (2017). Minimal'na pensija povynna buty 3200. Retrieved from: <http://gordonua.com/ukr/publications/-reva-minimalna-pensija-povinna-buti-3200-grn-213490.html> [in Ukrainian].
5. Pensijna reforma Grojsmana. Retrieved from: <http://gordonua.com/ukr/publications/-pensijna-reforma-grojsmana-shcho-zminitsja-dlja-pensioneriv-210470.html> [in Ukrainian].

в Пенсійному фонді. Свою роль зіграло і рішення про зниження ставки ЄСВ. Ще кілька років тому в середньому з кожної зарплати платили внесок в 37 %, на даний час – 22%. Надходження до Фонду скоротилися, в дефіцит зріс. У минулому році, в тому числі завдяки зростанню мінімальної зарплати в два рази, надходження в ПФ збільшили на 50 млрд гривень. Але отриману суму витратили на «осучаснення» пенсій. Зараз же перед урядом стоїть завдання підвищити пенсії військовим, на що додатково знадобиться близько 10 млрд гривень. Але збільшувати дефіцит ПФ при цьому не можна.

Співвідношення людей працездатного і непрацездатного віку – 50:50 – цілком нормальне. Критично важливе співвідношення платників податків і соціальних внесків та отримувачів виплат. Уже зараз воно менше 1:1, не на користь платників.

Подолати дефіцит Пенсійного фонду, зменшивши пенсії, неможливо, бо переважна більшість пенсіонерів і так отримують мінімальний її розмір (за винятком хіба що суддів, депутатів та прокурорів). Отже, потрібно збільшувати надходження. І тут найперше завдання – розвиток економіки, створення нових робочих місць, отже більше людей працюватиме і платитиме ЄСВ. Немає альтернативи і підвищенню пенсійного віку: з огляду на демографічні тренди, це єдиний надійний спосіб зменшити навантаження на пенсійну систему в середньо- і довгостроковій перспективі.

Головачко Василь Михайлович, Перевузняк Таміла Михайловна. ПРОБЛЕМИ ПЕНСИОННОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

В статті определени причини неефективності пенсійної реформи, а саме несправедливість при укладі внесків для формування майбутнього пенсійного забезпечення. Метою статті є аналіз основних тенденцій, сложившихся в пенсійній системі України і определение потенціальних напрямків усунення проблем, возникших в процесі пенсійної реформи. Здійснено аналіз тенденцій розвитку пенсійної системи України і динаміки і об'ємів пенсійних виплат по регіонах країни. Виділені особливості пропонуєміх змін в пенсійній системі України і обґрунтовані основні причини її неефективності. В статті определено, що існуюча демографічна ситуація в Україні значно ускладнює розробку і реалізацію пенсійної реформи. Предложено кілька варіантів рішення проблеми: удіщення демографічної ситуації і підвищення рівня народжуємість; прирост трудоспосібного населення путем реєміграції і прироста іноземних мігрантів; рист трудоспосібного візраста. В статті обґрунтовано, що переодоліти дефіцит Пенсійного фонду, уденьшувати пенсії, неможливо, поскольку подавляюче більшість пенсіонерів і так отлучають мінімальний її розмір. Следовательно, нужно удіщувати поступлення. И здесь первое задание - развитие экономики, создание новых рабочих мест, следовательно больше людей работать и платить ЕСВ. Нет альтернативы и підвищенню пенсійного візраста: удіщувая демографічні тренди, это единственный надежный способ уденьшит нагрудку на пенсійну систему в средне- и долгосрочной перспективе. Демографічна нагрудка, то єть кількість дітей і пенсіонерів на одного працюючого – не единственный фактор впливаючий на фінансову стійкість, удійчивість пенсійної системи. Міжнародний опит показує, что в странах с более высоким демографічним нагрудкою, чем в Україні, все же удается удачно решать проблемы наполнения пенсійних фондів, обусловленные старением населения. Дальнейшие исследования будут направлены на формирование рекомендаций прикладного характера по підвищенню удійчивості пенсійної реформи в Україні.

Ключевые слова: пенсія, пенсійна реформа, працівники, податки, ЕСВ, роботодавці, госбюджет, дефіцит.

Holovachko Vasyl M., Perevuznyk Tamila M. PROBLEMS OF PENSION REFORM IN UKRAINE

The reasons for the ineffectiveness of pension reform, namely injustice at the payment of contributions for the formation of future pension provision, have been defined in the article. The purpose of the article is to analyze the main tendencies in the pension system of Ukraine and identify potential directions for solving problems that arose during the pension reform process. The analysis of tendencies of development of the pension system in Ukraine and dynamics and amounts of pension payments by regions of the country have been analyzed. The features of the proposed changes in the pension system of Ukraine have been singled out and the main reasons of its inefficiency have been substantiated. The article determines that the existing demographic situation in Ukraine significantly complicates the development and implementation of pension reform. Several variants of the solution of the problem have been suggested: improvement of the demographic situation and increase of the birth rate; the growth of the able-bodied population by means of reimmigration and growth of foreign migrants; growth of able-bodied age. The article substantiates that it is impossible to overcome the deficit of the Pension Fund, reducing pensions, since the vast majority of pensioners receive the minimum amount. So, it is necessary to increase revenues. And the first task here is the development of the economy and the creation of new jobs, hence more people will work and pay the SSC. There is no alternative to raising the retirement age: given demographic trends, this is the only reliable way to reduce the burden on the pension system in the medium to long term. The demographic load, that is, the number of children and pensioners per worker - is not the only factor affecting the financial capacity, the sustainability of the pension system. International experience shows that in countries with higher demographic load than in Ukraine, it is still possible to successfully solve the problems of filling pension funds due to the aging of the population. Further research will be aimed at developing recommendations for the application of the policy on improving the efficiency of the pension reform in Ukraine.

Key words: pension, pension reform, employees, taxes, SSC, employers, state budget, deficit.

Одержано 21.01.2019 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>